

Artykuł 16

Wolność od wykorzystywania, przemocy i nadużyć

1. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki ustawodawcze, administracyjne, społeczne, w dziedzinie edukacji i inne w celu ochrony osób niepełnosprawnych, zarówno w domu, jak i poza nim, przed wszelkimi formami wykorzystywania, przemocy i nadużyć, z uwzględnieniem aspektów związanych z płcią.
2. Państwa Strony podejmą również wszelkie odpowiednie środki w celu zapobiegania wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć, poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym, ich rodzinom oraz opiekunom, między innymi, właściwych form pomocy i wsparcia odpowiednich ze względu na płeć i wiek, w tym poprzez zapewnienie informacji i edukacji na temat unikania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wykorzystywania, przemocy i nadużyć. Państwa Strony zapewnią, że usługi ochrony będą dostosowane do wieku, płci i niepełnosprawności.
3. Aby zapobiegać wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć, Państwa Strony zapewnią, że wszelkie ułatwienia i programy mające służyć osobom niepełnosprawnym będą efektywnie monitorowane przez niezależne władze.
4. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu wspierania powrotu do zdrowia fizycznego i psychicznego oraz w zakresie zdolności poznawczych, a także wspierania rehabilitacji i społecznej reintegracji osób niepełnosprawnych, które stały się ofiarami jakiegokolwiek formy wykorzystywania, przemocy i nadużyć, w tym poprzez zapewnienie usług ochrony. Proces powrotu do zdrowia i reintegracja powinny następować w środowisku sprzyjającym zdrowiu, dobrobytowi, szacunkowi dla samego siebie, godności i samodzielności oraz powinny uwzględniać potrzeby wynikające z płci i wieku.
5. Państwa Strony ustanowią skuteczne ustawodawstwo i politykę, w tym ustawodawstwo i politykę na rzecz kobiet i dzieci, w celu zapewnienia, że przypadki wykorzystywania, przemocy i nadużyć wobec osób niepełnosprawnych będą identyfikowane, badane i, gdy to właściwe, ścigane.

1. ROZWIĄZANIA PRAWNE, ADMINISTRACYJNE, SOCJALNE W CELU ZAPEWNIENIA OCHRONY PRZED WSZELKIMI FORMAMI WYKORZYSTYWANIA, PRZEMOCY I NADUŻYĆ, W DOMU I POZA NIM

Stosowanie przemocy fizycznej i psychicznej wobec drugiej osoby jest zakazane. Ustawodawstwo polskie przewiduje udzielanie ochrony przed przemocą wszystkim osobom oraz udzielanie pomocy i wsparcia wszystkim ofiarom przemocy. Nie ma przepisów stosujących się odrębnie do osób niepełnosprawnych lub wyłączających je – z uwagi na niepełnosprawność – spośród osób uprawnionych do uzyskania ochrony lub pomocy.

Kodeks karny przewiduje karalność fizycznego lub psychicznego znęcania się nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny. Sankcja za taki czyn jest zaostrzona w przypadku działania ze szczególnym okrucieństwem. Karalne jest także:

- porzucenie osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny,
- uderzanie lub naruszanie w inny sposób nietykalności cielesnej,
- naruszenie czynności narządu ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia.

Ochronę przed przemocą wzmacnia Kodeks wykroczeń, nakładający na osoby, które mają obowiązek opieki lub nadzoru nad osobą niezdolną rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem, obowiązek zapobiegania narażeniu na przemoc (obowiązek

niedopuszczenia, by osoba niezdolna rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem przebywała w okolicznościach niebezpiecznych dla zdrowia).

Podstawową zasadą prawa rodzinnego jest troska o dobro dziecka, w tym dobro dziecka dotkniętego niepełnosprawnością. Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia. Sąd opiekuńczy może:

- zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania lub skierować rodziców do placówek albo specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc, z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,
- określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,
- poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Ochronę przed przemocą wobec osób niepełnosprawnych przebywających w domach pomocy społecznej gwarantuje ustawa o pomocy społecznej. Przewiduje ona, że organizacja domu pomocy społecznej, zakres i poziom usług świadczonych przez dom uwzględnia w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu oraz stopień ich fizycznej i psychicznej sprawności.

Sposób świadczenia usług opiekuńczych i bytowych powinien uwzględniać stan zdrowia, sprawność fizyczną i intelektualną oraz indywidualne potrzeby i możliwości osoby przebywającej w placówce, a także prawa człowieka, w tym w szczególności prawo do godności, wolności, intymności i poczucia bezpieczeństwa.

Kontrola i nadzór nad domami pomocy społecznej sprawowana jest przez wojewodę. Wojewoda ma prawo do:

- żądania informacji, dokumentów i danych, niezbędnych do sprawowania nadzoru i kontroli,
- swobodnego wstępu w ciągu doby do obiektów i pomieszczeń jednostki kontrolowanej,
- przeprowadzania oględzin obiektów, składników majątku kontrolowanej jednostki oraz przebiegu określonych czynności objętych obowiązującym standardem,
- żądania od pracowników kontrolowanej jednostki udzielenia informacji w formie ustnej i pisemnej w zakresie przeprowadzanej kontroli,
- wzywania i przesłuchiwania świadków,
- zwrócenia się o wydanie opinii biegłych i specjalistów z zakresu pomocy społecznej.

Sposób przeprowadzania kontroli określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej w sprawie nadzoru i kontroli w pomocy społecznej. Czynności kontrolnych dokonuje się z poszanowaniem praw oraz godności osób i rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej. Dokonane w postępowaniu kontrolnym ustalenia zespół inspektorów opisuje w protokole kontroli, który powinien zawierać, między innymi, określenie przedmiotu kontroli i okresu objętego kontrolą, opis stwierdzonego w wyniku kontroli stanu faktycznego, w tym ujawnionych nieprawidłowości oraz ich zakresu i skutków, wskazanie podstaw dokonanych ustaleń. Zalecenia pokontrolne zawierają ocenę działalności jednostki, opis przyczyn powstania, zakres i skutki stwierdzonych nieprawidłowości, wskazanie osób odpowiedzialnych za ich powstanie oraz uwagi, wnioski i zalecenia w sprawie ich usunięcia.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów pomocy społecznej mieszkańcy domów mają prawo wnosić skargi i wnioski odnośnie pobytu w domu.

Rozwiązania prawne dotyczące ochrony praw pacjentów szpitali psychiatrycznych przez przemocą przedstawione są w ramach artykułu 17 konwencji.

Kompleksowe rozwiązania dotyczące zwalczania przemocy w rodzinie zawiera ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Rozwiązania te mają zastosowanie do przemocy wobec każdego z członków rodziny, w każdym przypadku, w konsekwencji nie było potrzeby wprowadzania szczególnych rozwiązań adresowanych do osób niepełnosprawnych.

Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Działania podejmowane na szczeblu gminy obejmują:

- tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizację programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie gminnych ośrodków wsparcia.

Do zadań powiatu należy:

- tworzenie i prowadzenie ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, w tym ośrodków specjalistycznych,
- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.
- opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do zadań samorządu województwa należy:

- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Do zadań wojewody należy:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania,
- monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie.

Do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy:

- zlecenie i finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie,
- organizowanie akcji promujących podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie,
- monitorowanie realizacji Krajowego Programu Zapobiegania i Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Realizacja zadań może być zlecona organizacjom pozarządowym, kościołom i związkom wyznaniowym.

Ustawa nakłada na rząd obowiązek wypracowania i realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, określającego działania w zakresie:

- zapewnienia ochrony i udzielenia pomocy osobom dotkniętym przemocą,
- oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych na osoby stosujące przemoc,

- podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.
- Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się pomocy w formie:
- poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego i socjalnego,
  - interwencji kryzysowej i wsparcia,
  - ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną,
  - zapewnienia, na żądanie osoby dotkniętej przemocą, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Wobec osób stosujących przemoc w rodzinie stosuje się przewidziane w ustawie środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z osobami pokrzywdzonymi oraz oddziaływania korekcyjno-edukacyjne.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i inne ustawy podejmujące kwestię przemocy w rodzinie zostały znowelizowane 10 czerwca 2010 roku. Zmiany miały na celu:

- rozwój profilaktyki jako formy działań zapobiegających zjawisku przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy,
- stworzenie mechanizmów ułatwiających izolację sprawców od ofiar,
- zmianę postaw osób stosujących przemoc w rodzinie poprzez poddanie ich oddziaływaniom korekcyjno-edukacyjnym.

W drodze nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:

- rozszerzono formy pomocy udzielanej ofierze przemocy w rodzinie o możliwość bezpłatnego badania lekarskiego celem ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tej sprawie,
- stworzono prawne warunki zgłaszania przypadków przemocy w rodzinie przez świadków zdarzenia i przez właściwe służby, w tym obowiązek zgłoszenia przez osoby, które w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny,
- wprowadzono uprawnienie dla pracownika socjalnego do odebrania z rodziny dziecka gdy zagrożone jest jego życie i zdrowie; czynności z tym związane pracownik socjalny wykonywać będzie przy udziale Policji a także pracowników służby zdrowia,
- zwiększono uprawnienia kuratora sądowego w zakresie wykonywania orzeczeń wobec skazanych za przestępstwa związane z przemocą w rodzinie, pozostających pod dozorem i określenie procedury zatrzymania skazanego w celu zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności bądź odwołania przedterminowego zwolnienia,
- na administrację publiczną nałożono nowe zadania, polegające na realizacji gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz utworzeniu zespołów interdyscyplinarnych,
- na ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego nałożony został obowiązek opracowywania i finansowania programów osłonowych z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- wprowadzono rozwiązania umożliwiające finansowe wspieranie programów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lub organizacje pozarządowe.

Do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wprowadzony został zakaz stosowania kar cielesnych oraz wszelkich form karcenia polegających na zadawaniu cierpień psychicznych, które naruszają godność dziecka (przepis brzmi: „Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych”). Kodeks karny nakłada obecnie na sprawcę przemocy w rodzinie obowiązek uczestniczenia w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, nie jest bez konieczne

uzyskanie na to zgody sprawcy. W Kodeksie postępowania karnego poszerzony został katalog środków zapobiegawczych o nakaz powstrzymywania się od kontaktowania z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego z pokrzywdzonym. Do Kodeksu tego przeniesione zostało rozwiązanie z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie dotyczące opuszczenia lokalu i powstrzymywania się sprawcy od kontaktów z pokrzywdzonym, co zwiększy skuteczność wykonywania dobrowolnej eksmisji sprawcy przemocy w rodzinie z lokalu zamieszkiwanego z ofiarą przemocy poprzez nadanie jej procesowej rangi środka zapobiegawczego w postępowaniu karnym oraz rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do jego orzekania także na prokuratora.

W celu urzeczywistnienia przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wydane zostało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zawiera postanowienia dotyczące standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczny ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie (usługi interwencyjne, zaspokojenie potrzeb bytowych, usługi terapeutyczno-wspomagające) oraz oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie za realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie odpowiedzialne są przede wszystkim samorządy gminne i powiatowe. Kontrola i nadzór dotycząca sposobu wykonywania zadań należy do właściwego wojewody.

Rzecznik Praw Dziecka, a także Rzecznik Praw Obywatelskich mogą, między innymi:

- zbadać, nawet bez uprzedzenia, każdą sprawę na miejscu,
- żądać od organów władzy publicznej, organizacji lub instytucji złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji, a także udostępnienia akt i dokumentów, w tym zawierających dane osobowe,
- żądać wszczęcia postępowania w sprawach cywilnych oraz wziąć udział w toczącym się już postępowaniu - na prawach przysługujących prokuratorowi,
- żądać wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa,
- zwrócić się o wszczęcie postępowania administracyjnego, wnosić skargi do sądu administracyjnego, a także uczestniczyć w tych postępowaniach – na prawach przysługujących prokuratorowi, wystąpić z wnioskiem o ukaranie w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, w trybie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

Mają oni zatem pełne prawo do kontrolowania podmiotów, które realizują zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Jeśli chodzi o monitorowanie działań i przeprowadzanie kontroli przez organizacje pozarządowe, wiele z nich za zlecenie jednostek samorządu terytorialnego, bądź też samodzielnie, realizuje zadania z zakresu pomocy ofiarom przemocy w rodzinie – trudno więc aby kontrolowały swoją działalność.

Monitorowanie zadań należy również do kompetencji Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, które każdego roku opracowuje Sprawozdanie z Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, które przyjmowane jest przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawa o pomocy społecznej przewiduje następujące rozwiązania, które mogą być wykorzystywane celem niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym ofiarom przemocy

(rozwiązania te adresowane są do wszystkich osób znajdujących się w takiej sytuacji, osoby niepełnosprawne mają do nich zagwarantowany równy dostęp):

1/ Poradnictwo specjalistyczne - prawne, psychologiczne i rodzinne - świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych. Poradnictwo prawne realizuje się poprzez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się poprzez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

2/ Interwencja kryzysowa podejmowana na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy.

3/ Pomoc rodzinom mającym trudności w wypełnianiu swoich zadań w formie:

- poradnictwa rodzinnego,
- terapii rodzinnej rozumianej jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań;
- pracy socjalnej,
- zapewnienia dzieciom opieki i wychowania poza rodziną.

Zgodnie Kodeksem cywilnym czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawrze umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, zaś z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego. Jeżeli umowa została zawarta bez zgody przedstawiciela ustawowego, jej ważność zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela. Nie dotyczy to jednak jednostronnych czynności prawnych – umowa taka zawsze jest nieważna.

Kodeks cywilny przewiduje ponadto, że nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych.

Zgodnie z Kodeksem pracy osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku. Jednakże, gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru tej osoby, przedstawiciel ustawowy, za zezwoleniem sądu opiekuńczego, może go rozwiązać.

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń przewiduje, że jeżeli dla osoby uprawnionej do emerytury lub renty ustanowiono opiekuna lub kuratora, emeryturę lub rentę wypłaca się do rąk tego opiekuna lub kuratora. Również do czasu ustanowienia opiekuna lub kuratora świadczenia wypłaca się osobie pełniącej faktyczną opiekę, wskazanej przez właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego. Celem ochrony praw osoby uprawnionej do świadczeń osobę pełniącą faktyczną opiekę musi najpóźniej w ciągu 12 miesięcy przedstawić organowi rentowemu postanowienia sądu o ustanowieniu opiekuna lub kuratora. W razie nieprzedstawienia postanowienia sądu w wyznaczonym terminie, organ rentowy zwraca się do właściwego organu administracji państwowej stopnia podstawowego w sprawie wystąpienia o ustanowienie opiekuna lub kuratora.

Oświadczenie osoby sprawującej faktyczną opiekę nie jest jedynym środkiem dowodowym stanowiącym podstawę do wypłaty świadczenia na ręce opiekuna. Organ rentowy bierze pod uwagę całokształt materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, w tym dokumenty z ośrodków pomocy społecznej czy powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Jeżeli opiekun faktyczny lub prawny, albo kurator dopuścili się przestępstw przeciwko podopiecznemu, w tym przestępstw przeciwko mieniu, podlega odpowiedzialności karnej oraz cywilnej.

Na podstawie ustawy emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych każda osoba, która nienależnie pobrała świadczenia emerytalno-rentowe, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się w szczególności świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo, w innych przypadkach, świadomego wprowadzania w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Dodatkową pomoc przewiduje ustawa o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych. Zgodnie z nią prawo do kompensaty pieniężnej przysługuje osobie fizycznej, która na skutek przestępstwa umyślnego, popełnionego z użyciem przemocy doznała naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia określonych w art. 156 § 1 i art. 157 § 1 Kodeksu karnego bądź osobie najbliższej osoby, która poniosła śmierć wskutek przestępstwa umyślnego, popełnionego z użyciem przemocy (małżonek lub osoba pozostająca z ofiarą we wspólnym pożyciu, wstępny, zstępny, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia), jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa pozostawała na utrzymaniu ofiary. Kompensata ma pokryć utracone zarobki lub inne środki utrzymania, koszty leczenia, koszty pogrzebu będące skutkiem popełnienia przestępstwa.

Odrębne przepisy dotyczące rehabilitacji społecznej, adresowane do osób niepełnosprawnych zawiera ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, działania te mogą znaleźć zastosowanie wobec osób niepełnosprawnych będących ofiarami przemocy. Ustawa nie przewiduje szczególnych – odrębnych – działań adresowanych ściśle do osób niepełnosprawnych w związku z tym, że stały się ofiarami przemocy. Informacje przedstawione są jako odpowiedź na pytania dotyczące artykułu 26.

2. PROGRAMY MAJĄCE NA CELU UDZIELANIE POMOCY I WSPARCIA OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM, ICH RODZINOM I OPIEKUNOM

Rada Ministrów uchwaliła 25 września 2006 roku Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (2006-2016). Dzięki realizacji Programu nastąpić powinny:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zmiana postaw społeczeństwa wobec przemocy,

- wzrost liczby osób profesjonalnie pomagających ofiarom i sprawcom przemocy w rodzinach,
- wzrost liczby placówek udzielających pomocy,
- spadek liczby rodzin, w których interwencje policji i innych służb zajmujących się przemocą podejmowane są wielokrotnie.

W Programie wyznaczonych zostało pięć priorytetów działania:

- systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- podnoszenie poziomu świadomości i wrażliwości społecznej,
- szkolenie służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- ochrona i pomoc osobom ofiarom - działalność specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy,
- oddziaływanie na osoby stosujące przemoc poprzez programy korekcyjno - edukacyjne.

Program szczególnie nacisk kładzie na:

- wprowadzenie do programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie treści dotyczących przyczyn i skutków przemocy w rodzinie,
- opracowanie programów edukacyjnych i wspierających, dotyczących zapobiegania przemocy wobec dziecka, partnera, osoby starszej oraz osoby niepełnosprawnej,
- opracowanie procedur ochrony prawnej i wsparcia psychicznego dla świadków przemocy w rodzinie,
- przygotowanie pakietów szkoleniowych w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie i przeszkolenie pracowników różnych instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- zbieranie informacji na temat rozmiaru zjawiska przemocy w rodzinie,
- badanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom,
- opracowanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego, w sytuacjach przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem procedur zawartych w „Niebieskiej Karcie”.

W ramach Programu przewidziane są działania nakierowane na sprawców przemocy, między innymi:

- izolowanie sprawców od ofiar, w tym nakaz opuszczenia lokalu, nawet w przypadku, gdy jest on głównym lokatorem lub właścicielem mieszkania,
- opracowanie i realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców,
- wykonywanie przez sprawców prac społecznie użytecznych.

Monitorowaniem realizacji Krajowego Programu zajmuje się Międzyresortowy Zespół Monitorujący Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, który został powołany 16 marca 2007 roku przez Prezesa Rady Ministrów.

W 2009 roku ogólnopolska kampania społeczna na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie została poświęcona przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. W ramach kampanii zostało wyprodukowanych 6.100 plakatów i 61.000 ulotek, które w grudniu 2009 roku zostały przekazane szesnastu urządzeniom marszałkowskim oraz Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej celem upowszechnienia podczas szkoleń realizowanych przez urzędy marszałkowskie dla pracowników pierwszego kontaktu pracujących z ofiarami przemocy w rodzinie. Ponadto materiały te, za pośrednictwem urzędów marszałkowskich są przekazywane do miejsc użyteczności publicznej (ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, domy pomocy społecznej, szkoły, ośrodki zdrowia, kościoły).

Realizacja kampanii przyczyniła się do osiągnięcia następujących celów:

- zwiększenie społecznego zaangażowania w sprawy związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w szczególności wobec osób starszych i niepełnosprawnych,

- podniesienie poziomu wiedzy obywateli na temat przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych.

W ramach działań edukacyjnych przeprowadzane są także co roku szkolenia pracowników „pierwszego kontaktu”, czyli przedstawicieli wszystkich instytucji, które stykają się ze zjawiskiem przemocy w rodzinie. Za przeprowadzanie szkoleń odpowiedzialni są marszałkowie województw. W 2009 roku szczególna uwaga została skupiona na podniesieniu kompetencji kadr w zakresie pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym doświadczającym przemocy.

W 2009 roku:

- Szkolenia w 16 województwach prowadzone były przez marszałków województw w regionalnych ośrodkach polityki społecznej, w województwie kujawsko–pomorskim za przeprowadzenie szkoleń odpowiedzialny jest Rzecznik Praw Ofiar przy Marszałku Województwa, w województwie mazowieckim szkolenia przeprowadziło Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.
- Przeszkolonych zostało 1.872 pracowników pierwszego kontaktu.
- W szkoleniach brali udział, między innymi: pracownicy ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, funkcjonariusze policji, kuratorzy sądowi - społeczni i zawodowi, pedagodzy szkolni, przedstawiciele służby zdrowia, członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pracownicy świetlic socjoterapeutycznych, placówek opiekuńczo–wychowawczych, ośrodków adopcyjno–opiekuńczych, pracownicy organizacji pozarządowych, psychologzy, przedstawiciele duchowieństwa, urzędów miast i gmin oraz powiatów koordynujący tematykę związaną z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, koordynatorzy wojewódzkich programów profilaktycznych, terapeuci z ośrodków uzależnień.
- Szkolenia w większości województw dotyczyły budowania lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie w oparciu o współpracę zespołów interdyscyplinarnych. Województwa poszerzyły tematykę szkoleń o moduły dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych.
- Cele szkoleń:
  - przekazanie wiedzy dotyczącej przemocy w rodzinie,
  - zwiększenie skuteczności walki z przemocą w rodzinie,
  - wprowadzenie do tematyki interwencji kryzysowej jako sposobu realizacji zadań wynikających z przepisów prawnych,
  - przekazanie wiedzy na temat diagnozowania przemocy w rodzinie,
  - przekazanie wiedzy pracy z ofiarą i sprawcą,
  - tworzenie zespołów interdyscyplinarnych,
  - przekazanie wiedzy dotyczącej współpracy z osobą starszą i niepełnosprawną –ofiarą przemocy w rodzinie.
- W województwach: lubuskim, mazowieckim, opolskim, podkarpackim, podlaskim, pomorskim, śląskim, świętokrzyskim, wielkopolskim zostały zakupione podręczniki i materiały merytoryczne, przekazane uczestnikom szkoleń.
- W większości województw szkolenia były kilkudniowe.

Wszyscy marszałkowie województw wywiązali się z obowiązku przeprowadzenia szkoleń dla pracowników pierwszego kontaktu.

Zgodnie z założeniami Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w większości szkolenia miały charakter interdyscyplinarny i obejmowały najważniejsze aspekty problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności wobec osób starszych i niepełnosprawnych.

Pomoc i rehabilitacja osób niepełnosprawnych będących ofiarami przemocy może być organizowana przez organizacje pozarządowe, przy wsparciu finansowym PFRON, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym. Zgodnie z nim fundacjom oraz organizacjom pozarządowym mogą być zlecane następujące rodzaje zadań:

- prowadzenie rehabilitacji osób niepełnosprawnych w różnych typach placówek,
- organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych,
- organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych,
- prowadzenie poradnictwa psychologicznego, społeczno-prawnego oraz udzielanie informacji na temat przysługujących uprawnień, dostępnych usług, sprzętu rehabilitacyjnego i pomocy technicznej,
- prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które:
  - mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych,
  - rozwijają umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem osób z uszkodzeniami słuchu, mowy, z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną,
  - usprawniają i wspierają funkcjonowanie osób z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną w różnych rolach społecznych i w różnych środowiskach.

W rozporządzeniu nie zostały wyodrębnione zadania adresowane do osób niepełnosprawnych będących ofiarami przemocy ponieważ ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych nie przewiduje szczególnych rozwiązań do nich adresowanych.

W ramach programu Komisji Europejskiej „Zapobieganie i Przeciwdziałanie Przemocy 2007 rok” realizowany jest projekt „Sieć Pomocy Ofiarom Przemocy”. W jego ramach utworzono 16 ośrodków pomocy dla ofiar przestępstw (po jednym w każdym województwie). Ośrodki udzielają nieodpłatnie pomocy prawnej, psychologicznej oraz udzielają informacji o możliwości uzyskania innych form wsparcia dla osób pokrzywdzonych, w tym pokrzywdzonych niepełnosprawnych. Rodzaj udzielanych porad oraz ich zakres leży w gestii danego ośrodka. W zależności od rodzaju spraw i potrzeb pokrzywdzonego koordynator ośrodka wyznacza osobie pokrzywdzonej opiekuna, zgodnie z jego kwalifikacjami. Opiekuna pokrzywdzonego przydziela się szczególnie wrażliwym grupom pokrzywdzonych przestępstwem, zwłaszcza osobom małoletnim, starszym, nieporadnym życiowo, w tym także niepełnosprawnym. Zadaniem opiekuna jest zapewnienie osobie pokrzywdzonej przestępstwem pomocy świadczonej również poza ośrodkiem m.in. w formie asysty, udzielania informacji oraz wsparcia w zależności od indywidualnych potrzeb pokrzywdzonego. Asysta opiekuna jest rozwiązaniem odpowiadającym potrzebom osób niepełnosprawnych.

Jednym z działań podjętych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie były ogólnopolskie badania na temat rozmiarów przemocy w rodzinie wobec osób niepełnosprawnych starszych, w 2009 roku. Zostały one zlecone Polskiej Akademii Nauk - Instytutowi Psychologii. Uzyskano informacje dotyczące:

- skali zjawiska przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych,
- charakterystyki ofiar przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych (płeć, wiek, stopień pokrewieństwa ze sprawcą, miejsce zamieszkania miasto, wieś),

- jakiej przemocy najczęściej doświadczają osoby starsze i niepełnosprawne, z podziałem na przemoc fizyczną, psychiczną, ekonomiczną, seksualną,
- charakterystyki sprawców przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych, (wiek, płeć, stopień pokrewieństwa z ofiarą, miejsce zamieszkania miasto, wieś),
- korzystania z pomocy w ramach różnych instytucji (ośrodek pomocy społecznej, policja, sąd, organizacje pozarządowe itp.) przez ofiary przemocy w rodzinie - osoby starsze i niepełnosprawne,
- oceny skuteczności otrzymanej pomocy.

Wyniki badań zostały opublikowane w dwóch raportach „Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych - część I Raport z badania ogólnopolskiego” i „Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych - część II Raport z badania profesjonalistów”.

Informacja o wynikach badania – załącznik

Uwagi zawarte w opracowaniu "Polska droga do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ONZ", Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2008

1/ Problem, na który należy zwrócić uwagę, związany jest z technicznymi zasadami pobierania świadczeń emerytalnych i rentowych, a zarazem ich wypłaty, które to kwestie reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłat tych świadczeń.

Zastrzeżenia budzi następujący przepis :

„§ 43. 1. Jeżeli dla osoby uprawnionej do emerytury lub renty ustanowiono opiekuna lub kuratora, emeryturę lub rentę wypłaca się do rąk tego opiekuna lub kuratora.

2. Jeżeli z akt sprawy wynika konieczność ustanowienia dla osoby uprawnionej do emerytury lub renty opiekuna lub kuratora, do czasu jego ustanowienia świadczenia wypłaca się osobie pełniącej faktyczną opiekę nad rencistą, wskazanej przez właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego.

3. Podstawę do wypłaty świadczenia na ręce opiekuna może stanowić oświadczenie osoby sprawującej faktyczną opiekę nad rencistą, potwierdzonej przez właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego.

4. Organ rentowy wypłacający świadczenie zobowiązuje osobę pełniącą faktyczną opiekę nad rencistą do przedstawienia najpóźniej w ciągu 12 miesięcy postanowienia sądu o ustanowieniu opiekuna lub kuratora; w razie nieprzedstawienia postanowienia sądu w wyznaczonym terminie, organ rentowy zwraca się do właściwego organu administracji państwowej stopnia podstawowego w sprawie wystąpienia o ustanowienie opiekuna lub kuratora.”

Należy zauważyć, iż kwestia kontroli nad sposobem wykorzystania świadczeń, jak również sposobem ustalenia osoby uprawnionej do odbioru świadczeń, rodzi obawę nadużyć ze strony osób faktycznie odbierających należne osobie niepełnosprawnej środki. Poza uwagą generalnych rozważań pozostaje zapis ust. 1 § 43, który dotyczy osób sprawujących funkcję opiekuna czy kuratora, które to osoby przynajmniej teoretycznie pozostają pod nadzorem sądu w zakresie sprawowanej opieki, kurateli, niemniej jednak poniżej w nawiązaniu do poruszonego problemu również zostanie przedstawionych kilka uwag odnośnie regulacji w Ustawie z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Krytycznie należy się odnieść do kwestii, iż pieniądze należne osobie niepełnosprawnej są wypłacane osobom, jak np. w ust. 2 - która faktycznie sprawuje opiekę nad osobą niepełnosprawną w sytuacji gdy istnieje potrzeba ustanowienia opiekuna czy też kuratora, a jest niejako wskazana przez właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego. Sytuacja taka rodzi obawę, a zarazem wcale nie gwarantuje, że osoba taka właściwie wykorzysta powierzone jej środki, z zaznaczeniem, iż nie ma określonego sposobu rozliczenia takiej osoby, bowiem do momentu ewentualnego wyznaczenia jej opiekunem czy też kuratorem nie ma obowiązku sporządzania sprawozdań czy rozliczeń z pobieranych świadczeń. Ponadto zastrzeżenia budzi zapis ust. 3, który to uprawnia do odbioru świadczeń przez opiekuna, na podstawie oświadczenia osoby faktycznie sprawującej opiekę nad rencistą, a zarazem potwierdzonej przez właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego. Zastrzeżenia budzi fakt, iż faktyczny beneficjent pozostaje w takim uregulowaniu poza wszelkim marginesem. Osoby niepełnosprawnej w tym wypadku odebrano jakąkolwiek moc decyzyjną. Niekiedy oczywiście jest to uzasadnione stanem zdrowia beneficjenta, niemniej jednak w obecnym kształcie możliwe jest całkowite pominięcie rencisty w zakresie tego, kto jest uprawniony do odbioru świadczeń mu należnych. Mając na uwadze, iż niekiedy ze świadczeń osoby niepełnosprawnej utrzymują się całe rodziny, bądź też stanowi ona główne, a zarazem systematyczne źródło dochodu, należałoby uściślić kwestie, kiedy to uprawniona osoba może odebrać za osobę niepełnosprawną świadczenie, a tym samym zapobiec sytuacjom, gdy to osoba niepełnosprawna w ogóle nie korzysta ze środków dla niej przeznaczonych. Świadczenia przecież w swej pierwotnej formie mają również być przeznaczane na potrzeby rehabilitacyjne czy medykamenty, w sytuacji gdy pieniądze nie będą docierały do osoby niepełnosprawnej, pozostaje to jedynie nieosiągalnym życzeniem. Uściślić, a być może przenieść obowiązek „wskazania” (ust. 2), „potwierdzenia” (ust. 3) na inne instytucje, bowiem należy wyrazić obawę czy „właściwy organ administracji państwowej stopnia podstawowego” faktycznie orientuje się w sytuacji rodzinnej, osobistej dotyczącej konkretnej osoby niepełnosprawnej. Poza wszelką krytyką pozostaje zapis ust. 4, gdzie osoba faktycznie pobierająca świadczenie w przeciągu 12 miesięcy jest zobowiązana do przedstawienia postanowienia sądu w przedmiocie ustanowienia kuratora czy opiekuna. Przez 12 miesięcy zatem sposób wykorzystania pobieranych środków, prawidłowość pozostaje poza wszelką kontrolą, jak również sama legitymacja osoby pobierającej świadczenie do tego.

Stanowisko Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej

Rozwiązania zawarte w rozporządzeniu RM w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasady wypłaty tych świadczeń zostały ustanowione w celu ochrony interesów osób niepełnosprawnych pobierających świadczenia emerytalno-rentowe. Procedura wypłat dla tej grupy uprawnionych przewiduje zagwarantowanie trwałości wypłat, zarówno przed ustanowieniem opiekuna/kuratora, jak i po jego ustanowieniu.

Potrzeba ubezwłasnowolnienia nie podlega badaniu w procedurze rentowej, a konieczność i celowość ubezwłasnowolnienia nie jest elementem decyzji w sprawie świadczeń emerytalno-rentowych.

W zakresie uregulowań zawartych w § 43 ust. 2 rozporządzenia, MPiPS nie podziela stanowiska zawartego w uwagach, że z uwagi na obawy co do właściwego wykorzystania powierzonych środków, należy odnieść się krytycznie do kwestii, iż pieniądze należne osobie niepełnosprawnej są wypłacane osobie, która faktycznie sprawuje opiekę nad tą osobą i jest wskazana przez właściwy organ administracji

państwowej stopnia podstawowego. Osobami sprawującymi faktyczną opiekę nad osobą niepełnosprawną są najczęściej osoby najbliższe lub bliskie tej osobie, które w okresie występują do sądu z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie pozostającego pod faktyczną opieką. Sąd bada jakie było dotychczasowe postępowanie faktycznego opiekuna względem osoby niepełnosprawnej, w tym także dokonuje oceny osoby opiekuna. Zgodnie z przywołanym § 43 ust. 3 rozporządzenia, oświadczenie osoby sprawującej faktyczną opiekę nie jest jedynym środkiem dowodowym stanowiącym podstawę do wypłaty świadczenia na ręce opiekuna. Organ rentowy bierze pod uwagę całokształt materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, w tym dokumenty z ośrodków pomocy społecznej czy powiatowych centrów pomocy rodzinie. Jeżeli opiekun faktyczny lub prawny, albo kurator dopuściłby się przestępstw przeciwko podopiecznemu, w tym przestępstw przeciwko mieniu, podlegaliby odpowiedzialności karnej oraz cywilnej.

Na podstawie art. 138 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych każda osoba, która nienależnie pobrała świadczenia emerytalno-rentowe, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się, między innymi świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Nie jest zasadne twierdzenie, że przez 12 miesięcy prawidłowość i sposób wykorzystywania pobieranych przez faktycznych opiekunów środków z ubezpieczeń społecznych, w tym sama legitymacja osoby pobierającej te świadczenia, pozostaje poza wszelką kontrolą.

2/ W nawiązaniu do regulacji k.r.o. należy wskazać, iż w zakresie nadzoru sądowego nad sprawowaną opieką, opiekun jest zobowiązany do składania sądowi w terminach wyznaczonych przez sąd, niemniej jednak nie rzadziej niż 1 raz na rok, sprawozdań oraz rachunków min. z zarządu majątkiem (art. 166 k.r.o.). Ponadto sąd, jeżeli dochody z majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania i wychowania, może zwolnić opiekuna z obowiązku przedstawiania szczegółowych rachunków. Zastrzeżenia zatem budzi możliwość, dość ogólnego i lakonicznego rozliczania się z zarządzania majątkiem osoby niepełnosprawnej. Kontrola sądu powinna być rzeczywista, natomiast w obecnym układzie rodzi obawę nadużyć. Nie można oczywiście sprowadzać opieki do „papierkowej roboty”, niemniej jednak kontrola sądu w zakresie kiedy to sąd „bada sprawozdania i rachunki opiekuna pod względem rzeczowym i rachunkowym, zarządza w razie potrzeby ich sprostowanie i uzupełnienie oraz orzeka, czy i w jakim zakresie rachunki zatwierdza” (art. 167 k.r.o.), wydaje się niewystarczające w zakresie dyscyplinowania i nadzorowania opiekunów.

W zakresie opisywanego problemu należałoby w sposób bardziej skrupulatny kontrolować sposób wypłaty, a następnie wykorzystywania świadczeń należnych osobom niepełnosprawnym. W tej sytuacji należy większej uwadze poddać przepisy, które umożliwiają osobom uprawnionym pobieranie świadczeń. W tej sytuacji kontrola nad prawidłowością wypłaty świadczeń jest czysto teoretyczna. Wypłaca się bowiem pieniądze osobom faktycznie sprawującym opiekę, bez następnie żadnej kontroli na jakie cele zostały przeznaczone te środki.

Stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości

Opiekunowie prawni, w ramach kontroli sądowej, zobowiązani są do udokumentowania wszelkich kwot, które są przeznaczane na potrzeby podopiecznych, z dołączeniem faktur, paragonów i innych dokumentów potwierdzających ich wydatkowanie, Sędzia dokonuje kontroli celowości tych

wydatków. *Wszystkie czynności przekraczające zwykły zarząd majątkiem podopiecznego wymagają zgody sądu opiekuńczego, co oznacza, że sąd ocenia i wyraża zgodę na dokonanie operacji finansowych przez opiekuna prawnego, mając na względzie dobro osoby ubezwłasnowolnionej, w szczególności racjonalne gospodarowanie jego środkami finansowymi.*

Jeżeli dochody z majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania pozostającego pod opieką, sąd opiekuńczy może zwolnić opiekuna od przedstawiania szczegółowych rachunków z zarządu, w wypadku takim opiekun składa tylko ogólne sprawozdanie o zarządzie majątkiem.

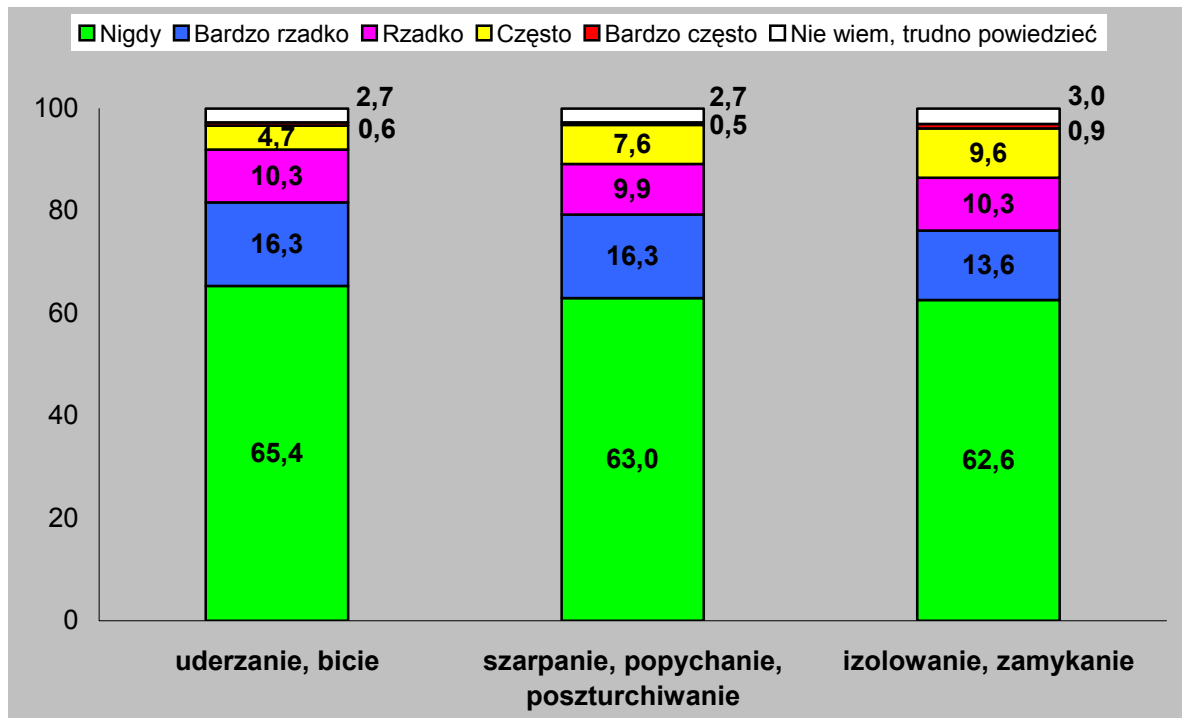
Kontrola sprawozdań opiekuna prawnego dokonywana jest przez sąd opiekuńczy praktycznie raz na kwartał. Przedkładane sprawozdania i rachunki są badane pod względem rzeczowym i rachunkowym. Zatwierdzenie rachunku przez sąd opiekuńczy nie wyłącza odpowiedzialności opiekuna za szkodę wyrządzoną nienależytym sprawowaniem zarządu majątkiem.

Prawa osób ubezwłasnowolnionych są w pełni chronione, zarzuty Fundacji co do niewystarczającej kontroli sądu opiekuńczego nie są uzasadnione.

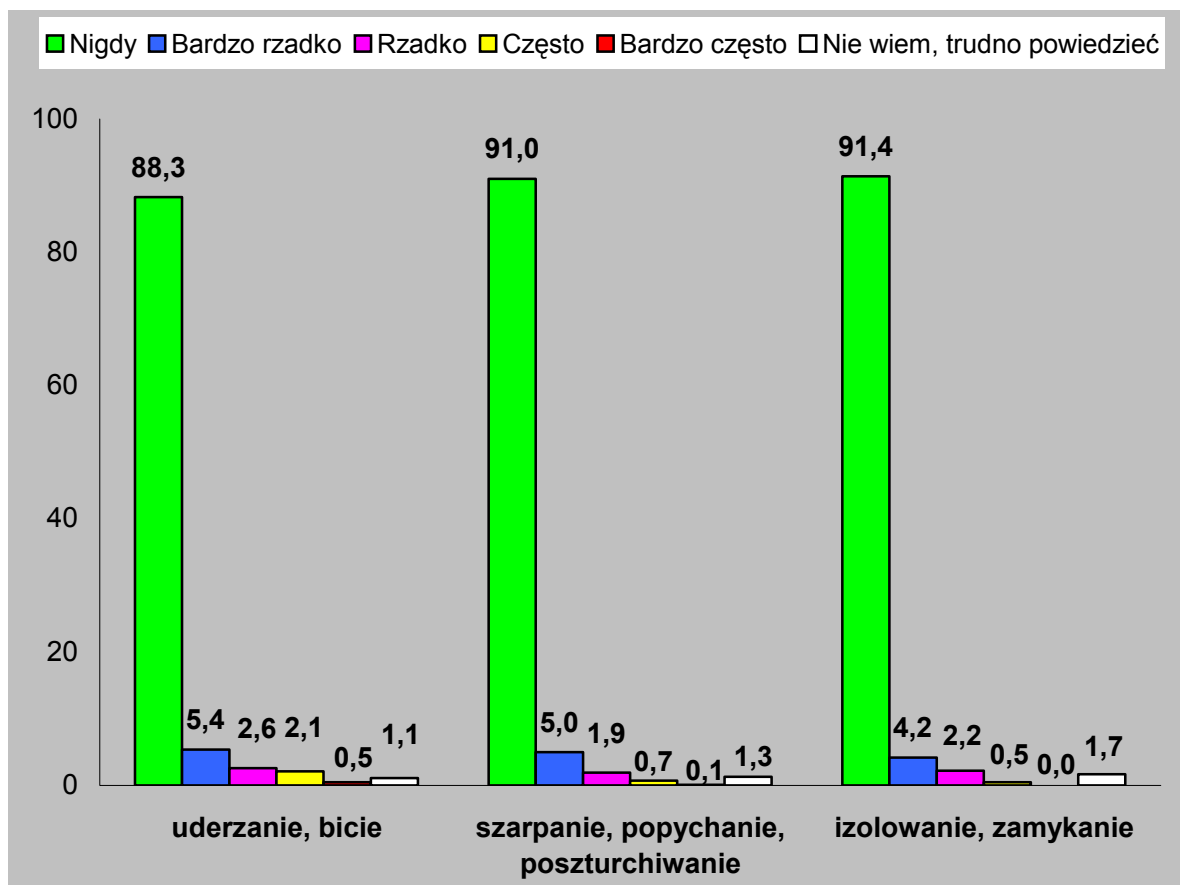
ZAŁĄCZNIK –PRZEMOC W RODZINIE WOBEC OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH (WYNIKI BADANIA, 2009)

Skala spostrzeganej przemocy

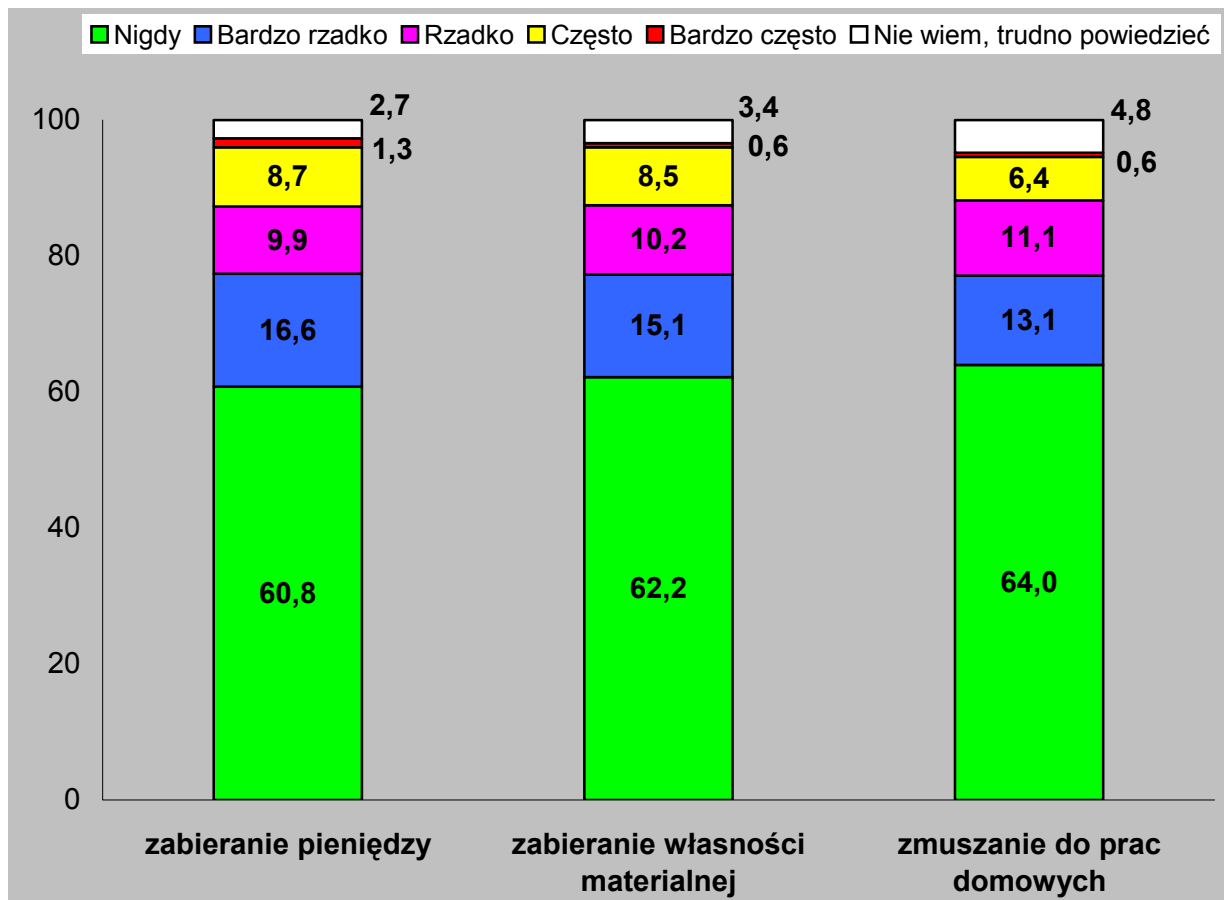
1/ Przemoc fizyczna poza rodziną

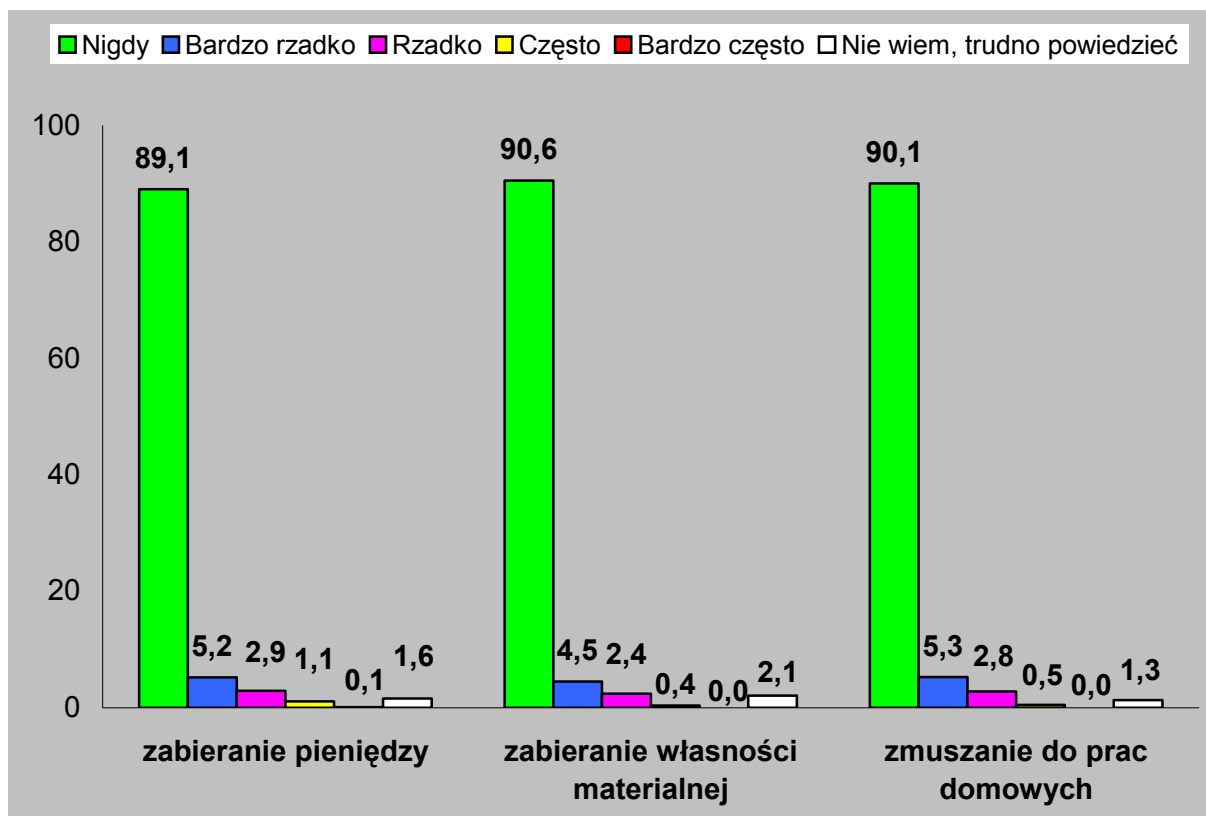
2/ Przemoc fizyczna w rodzinie

3/ Przemoc ekonomiczna poza rodziną

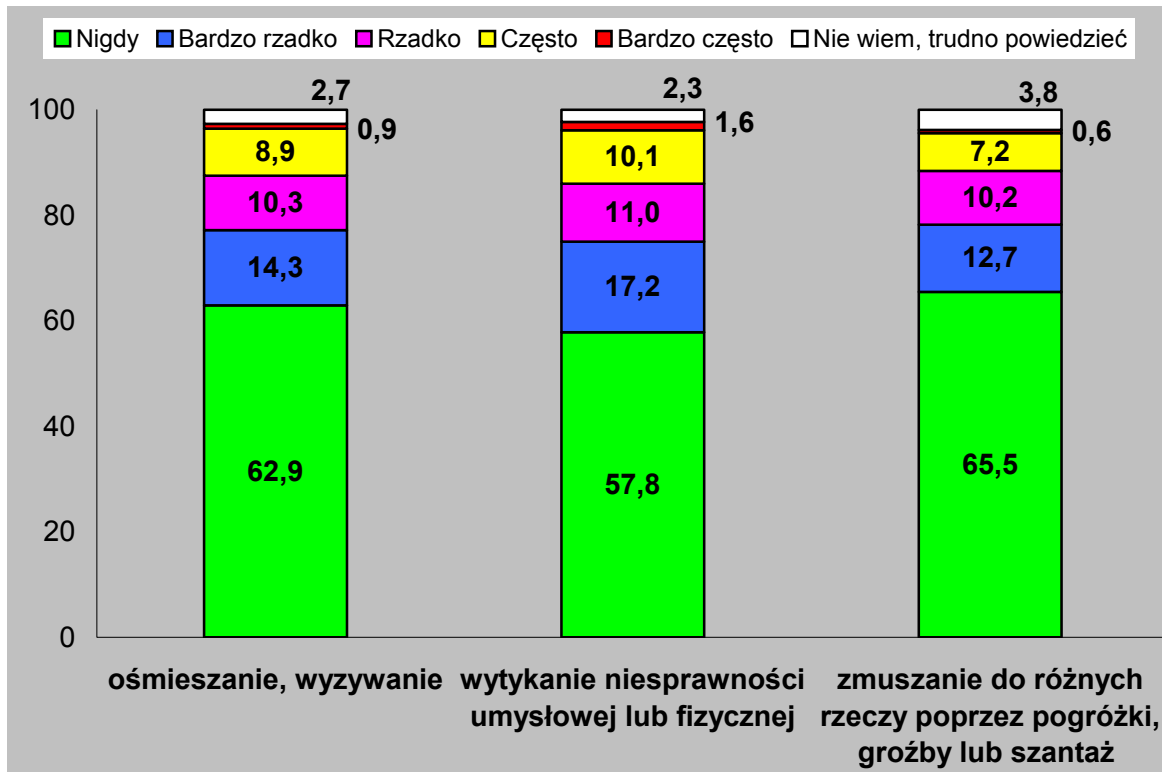

4/ Przemoc ekonomiczna w rodzinie

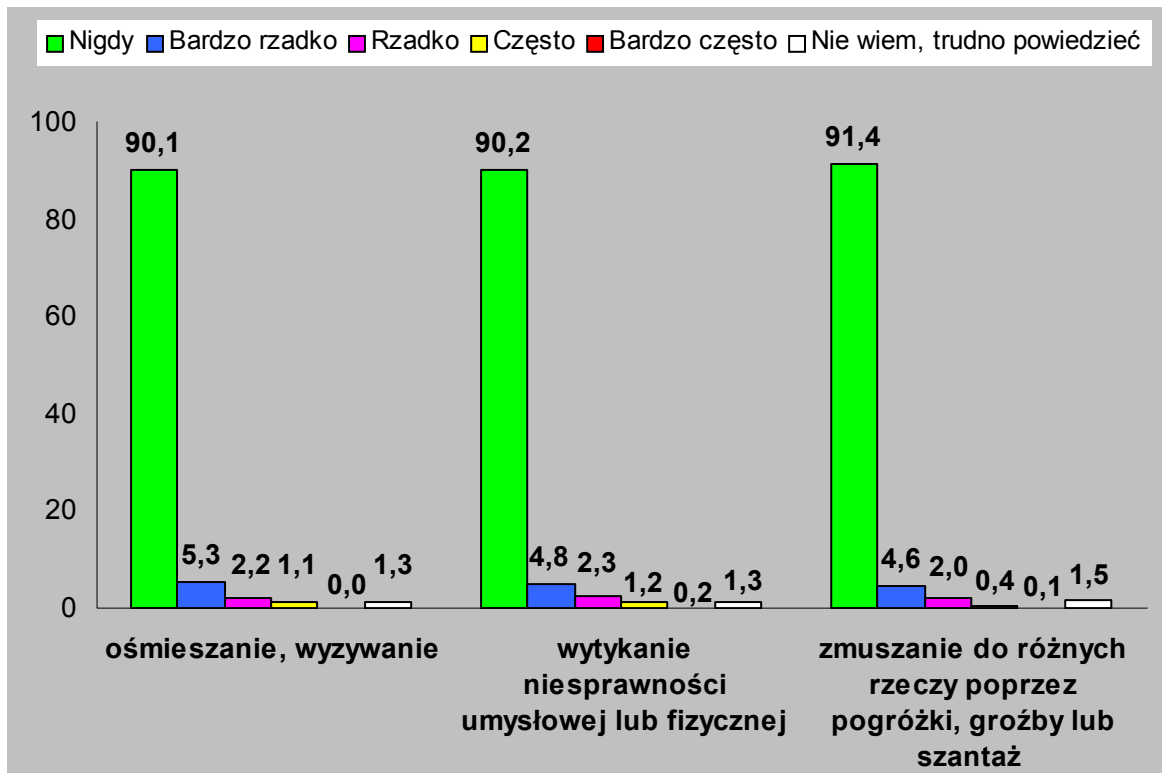

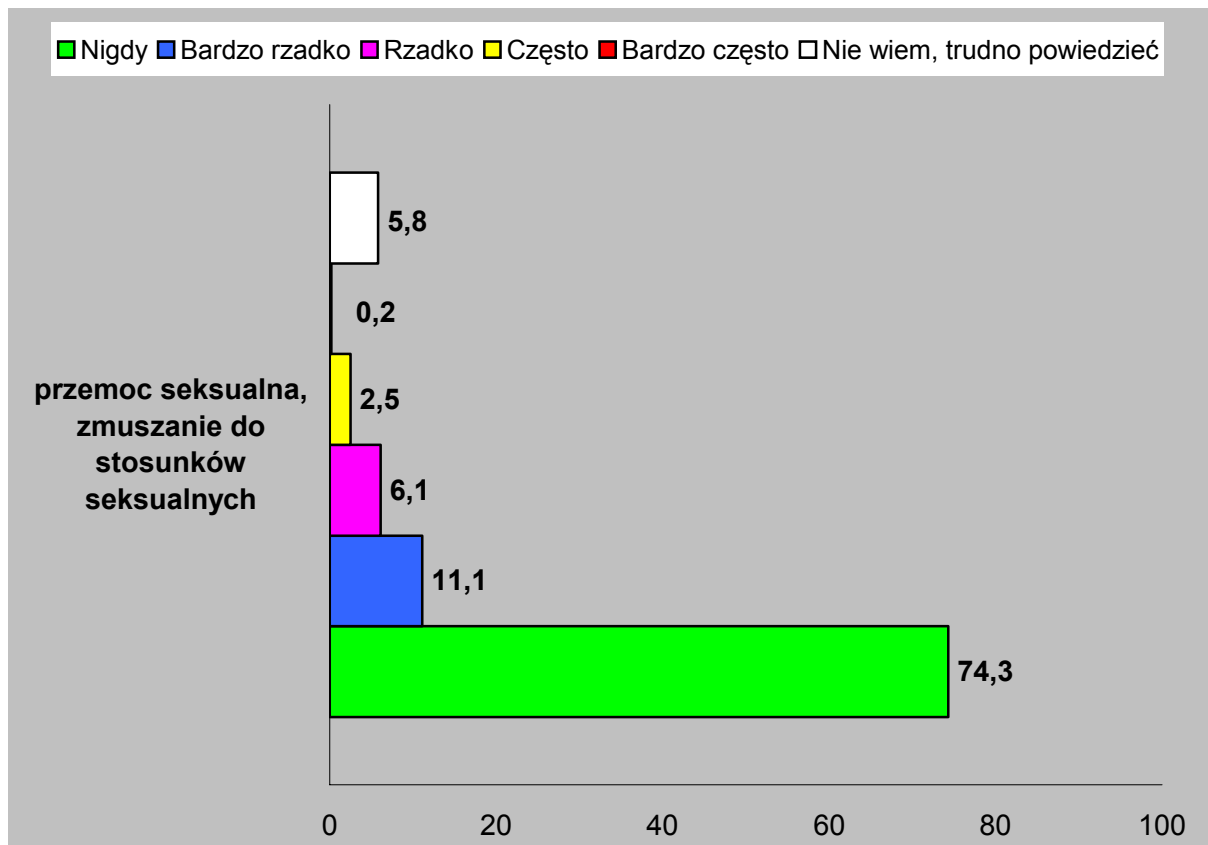
5/ Przemoc psychiczna poza rodziną

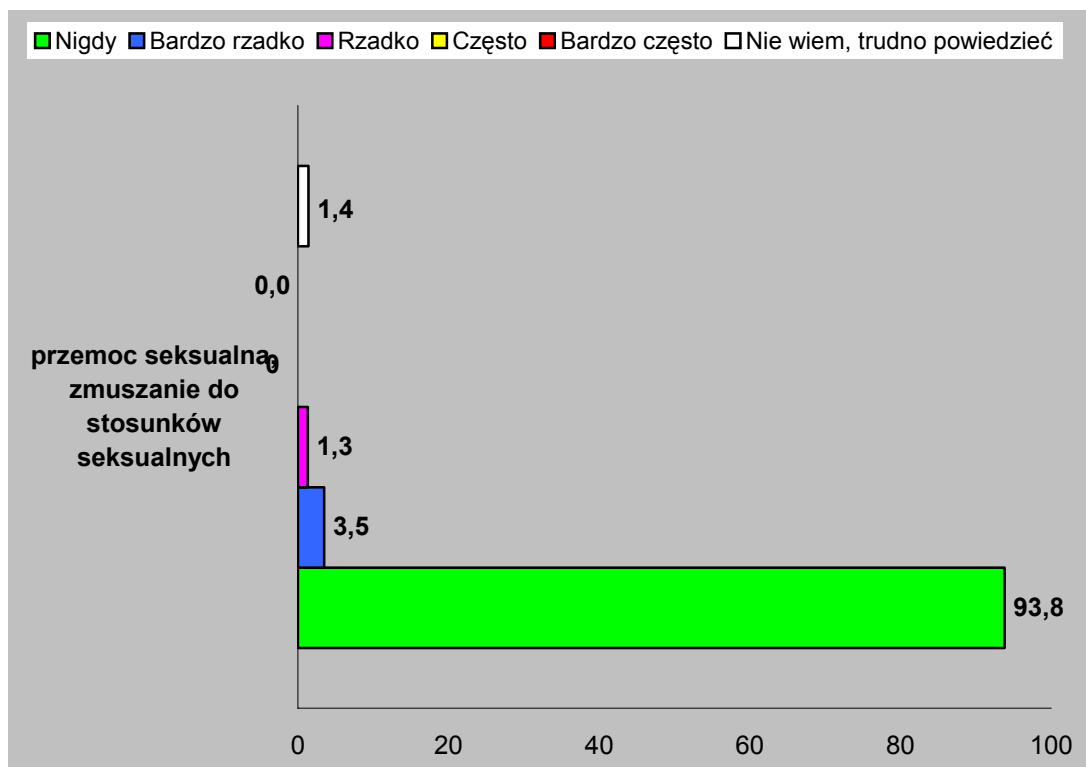
6/ Przemoc psychiczna w rodzinie

7/ Przemoc seksualna poza rodzina

8/ Przemoc seksualna w rodzinie

Podsumowanie:

- Przemoc seksualna wobec osób niepełnosprawnych (poza rodziną oraz w rodzinie) jest formą przemocy najrzadziej wskazywaną przez respondentów.
- Stosowanie innych rodzajów przemocy w rodzinie wobec osób niepełnosprawnych dostrzega powyżej 30% respondentów. Formą relacjonowaną przez największą ich liczbę było zabieranie dóbr materialnych, a przez najmniejszą zmuszanie do prac domowych oraz stosowanie gróźb, pogroźek lub szantażu.
- Znacznie mniejsza liczba respondentów obserwowała przejawy przemocy wobec osób niepełnosprawnych we własnych rodzinach. Do najczęściej relacjonowanych należały: zabieranie pieniędzy (9,3% respondentów), ośmieszanie i wyzywanie oraz zmuszanie do prac domowych (po 8,6 % respondentów).

Przemoc w rodzinie a położenie w strukturze społecznej - czy przekonania na temat częstości stosowania przemocy w rodzinie wobec osób niepełnosprawnych zależą od społecznych i ekonomicznych charakterystyk jednostki, położenia osoby badanej w strukturze społecznej.

	Poza rodziną				W rodzinie				N
	Fizyczna	Ekonomiczna	Psychiczna	Seksualna	Fizyczna	Ekonomiczna	Psychiczna	Seksualna	
Płeć									
kobieta	1,7	1,7	1,8	1,4	1,2	1,1	1,2	1,1	535
mężczyzna	1,6	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	465
Wiek									
18 – 25 lat	1,5	1,5	1,6	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	176
26 – 35 lat	1,7	1,7	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	168
36 – 45 lat	1,7	1,7	1,7	1,4	1,2	1,1	1,1	1,1	195
46 – 55 lat	1,7	1,8	1,8	1,4	1,1	1,1	1,1	1,1	177
56 – 65 lat	1,7	1,7	1,7	1,4	1,2	1,1	1,2	1,1	127
powyżej 66 lat	1,5	1,5	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	157
Wykształcenie									
podstawowe	1,6	1,7	1,7	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	293
zawodowe	1,6	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	266
średnie	1,6	1,7	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	337
wyższe	1,6	1,7	1,7	1,4	1,2	1,2	1,1	1,1	104
Stan cywilny									
kawaler/panna	1,6	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	232
mieszkający(a) z partnerką(em)	1,7	1,7	1,8	1,4	1,1	1,1	1,1	1,0	58
żonaty/zamężna	1,6	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	545
rozwódziona(a)/ w separacji	1,9	1,9	1,9	1,7	1,1	1,1	1,1	1,1	49
wdowiec/wdowa	1,7	1,8	1,9	1,4	1,1	1,1	1,1	1,0	116
Liczba osób w gospodarstwie domowym									
1	1,7	1,7	1,8	1,5	1,1	1,1	1,1	1,1	169
2	1,6	1,6	1,6	1,4	1,2	1,2	1,2	1,1	278
3	1,6	1,7	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	257
4	1,7	1,7	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	175
5 i więcej	1,5	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	121
Dochód netto respondenta									
do 1 tys. zł	1,6	1,7	1,7	1,4	1,2	1,2	1,2	1,1	174
od 1 tys. do 1,6 tys. zł	1,8	1,8	1,9	1,4	1,2	1,2	1,1	1,1	227
> 1,6 tys. do 2 tys. zł	1,6	1,7	1,7	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	100
> 2 tys. do 3 tys. zł	1,6	1,7	1,7	1,4	1,2	1,2	1,2	1,1	86
> 3 tys. do 4 tys. zł	1,6	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	24
> 4 tys. zł	1,9	1,9	1,9	1,6	1,1	1,1	1,1	1,0	16

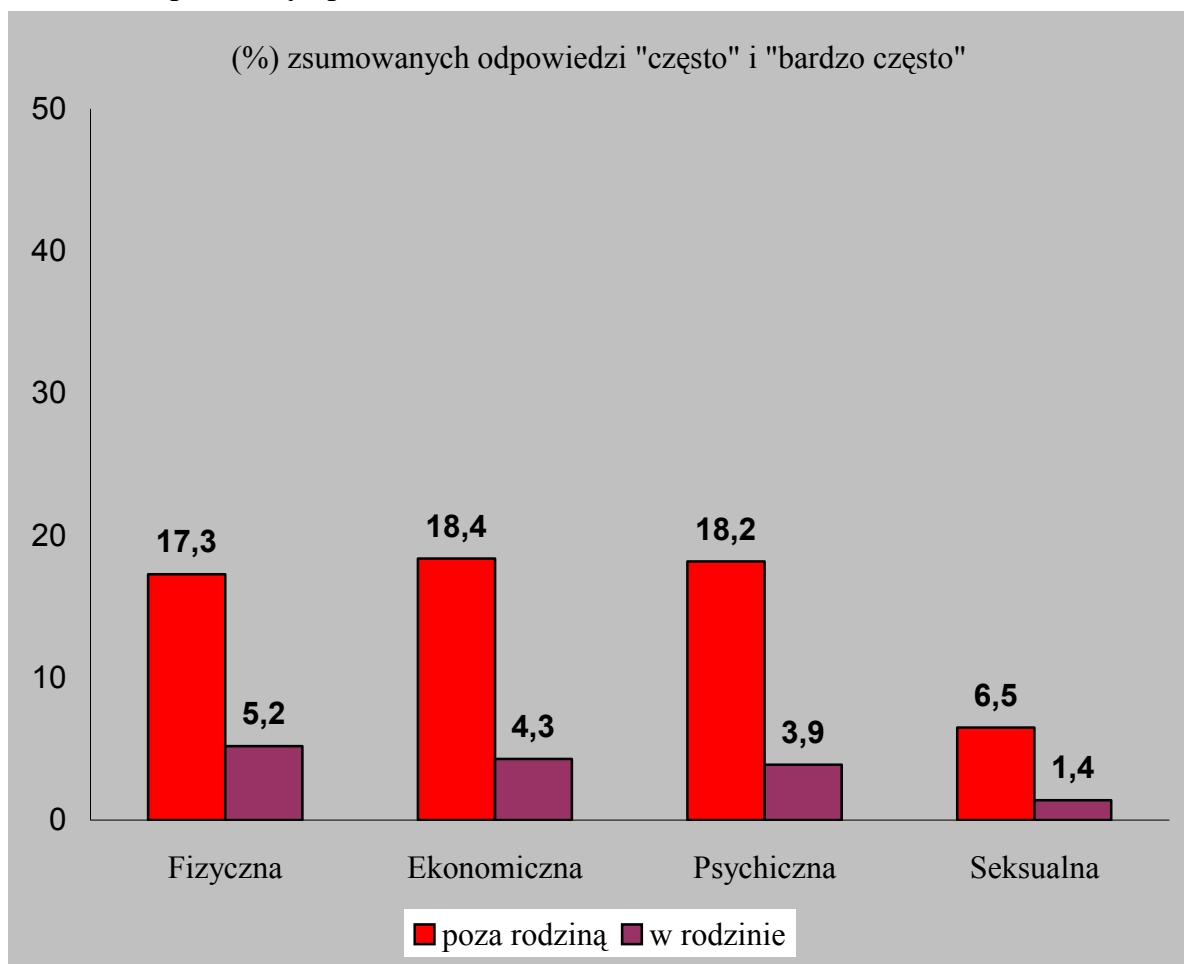
Wielkość miejsca zamieszkania									
Wieś	1,5	1,6	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,0	380
miasto < 20 tys.	1,7	1,7	1,8	1,3	1,2	1,1	1,2	1,1	130
miasto od 20 tys. do 50 tys.	1,6	1,6	1,7	1,3	1,1	1,1	1,2	1,1	100
miasto > 50 tys. do 200 tys.	1,7	1,8	1,8	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	155
miasto > 200 tys.	1,7	1,7	1,7	1,5	1,1	1,1	1,1	1,1	235
Średnia	1,6	1,7	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1000

(1-nigdy, 5-bardzo często)

Wyniki nie pokazują wyrazistego zróżnicowania spostrzeganej częstości stosowania przemocy wobec osób niepełnosprawnych w zależności od społecznych, ekonomicznych i demograficznych charakterystyk respondentów. Jednak:

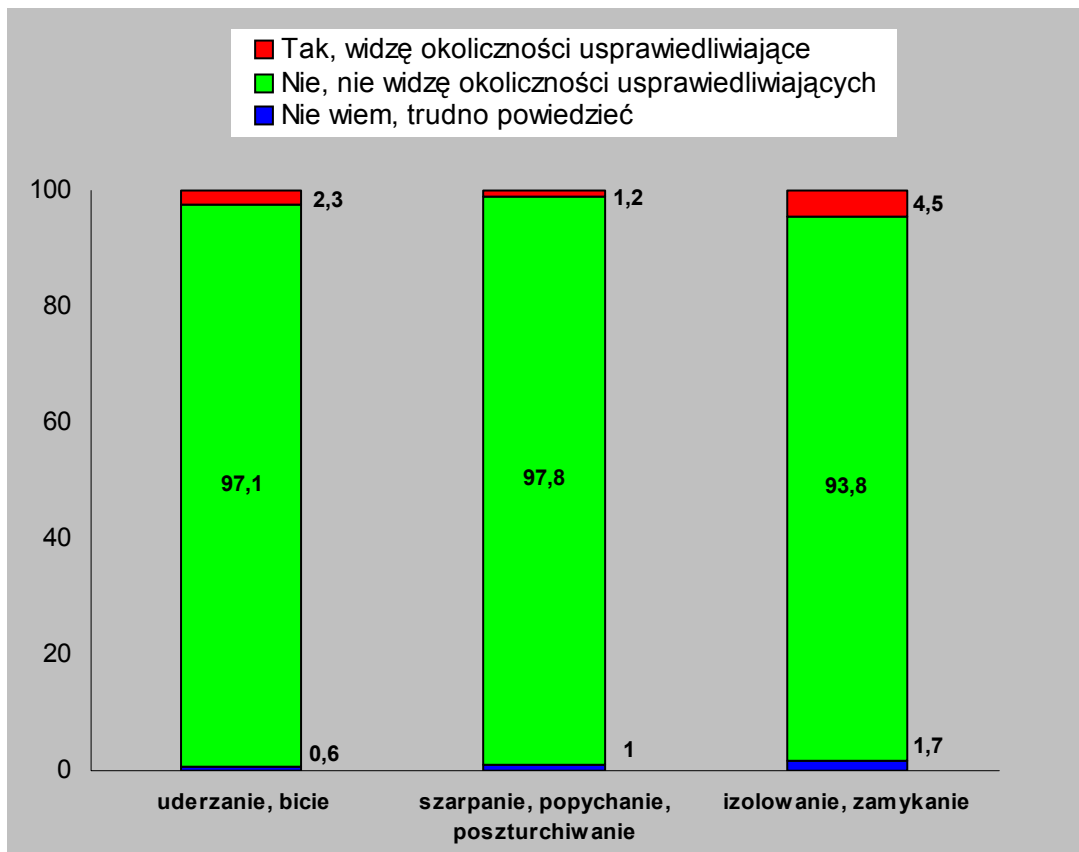
- według kobiet przemoc jest stosowana częściej,
- osoby najmłodsze, panny lub kawalerowie, ale też osoby w związkach małżeńskich twierdzą, że przemoc jest rzadsza, tego zdania są też mieszkańcy wsi (taka obserwacja nie dotyczy przemocy seksualnej),
- o częstym występowaniu przemocy wobec osób niepełnosprawnych przekonane są osoby osiągające najwyższe dochody.

Porównanie przemocy „poza” i „w” rodzinie

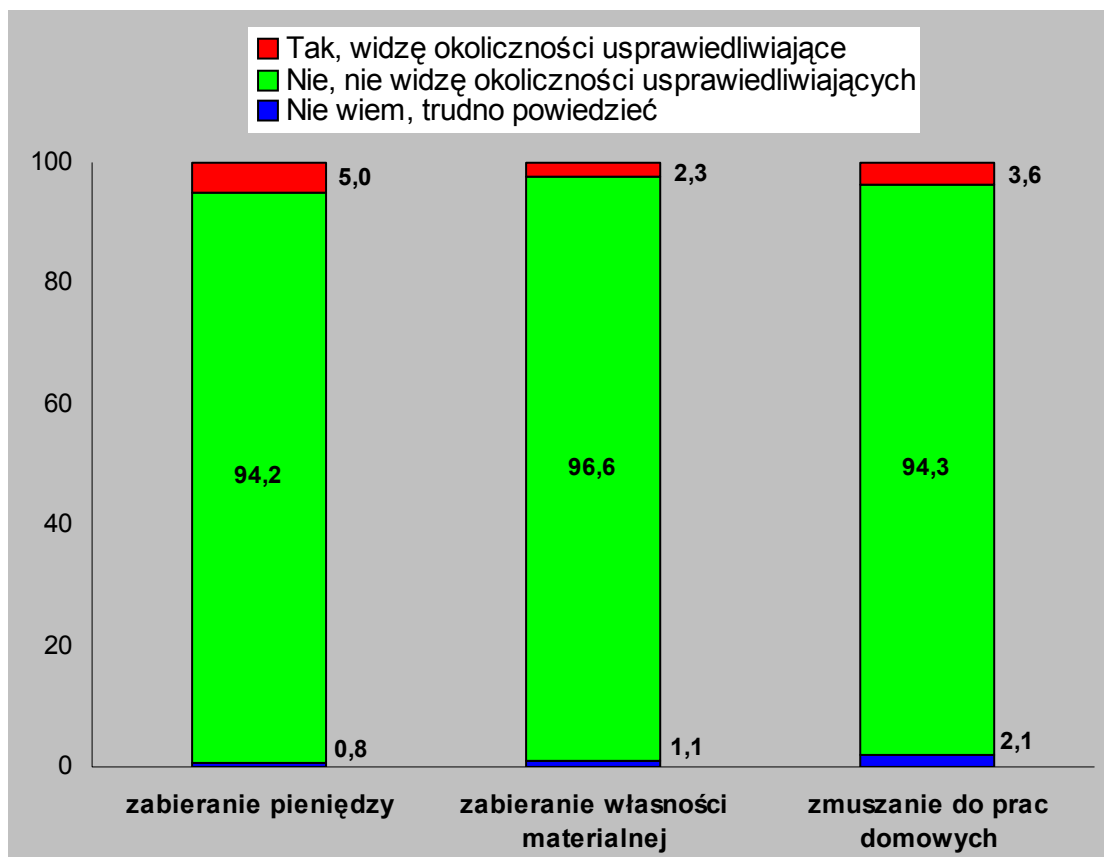

Usprawiedliwianie przemocy wobec osób niepełnosprawnych

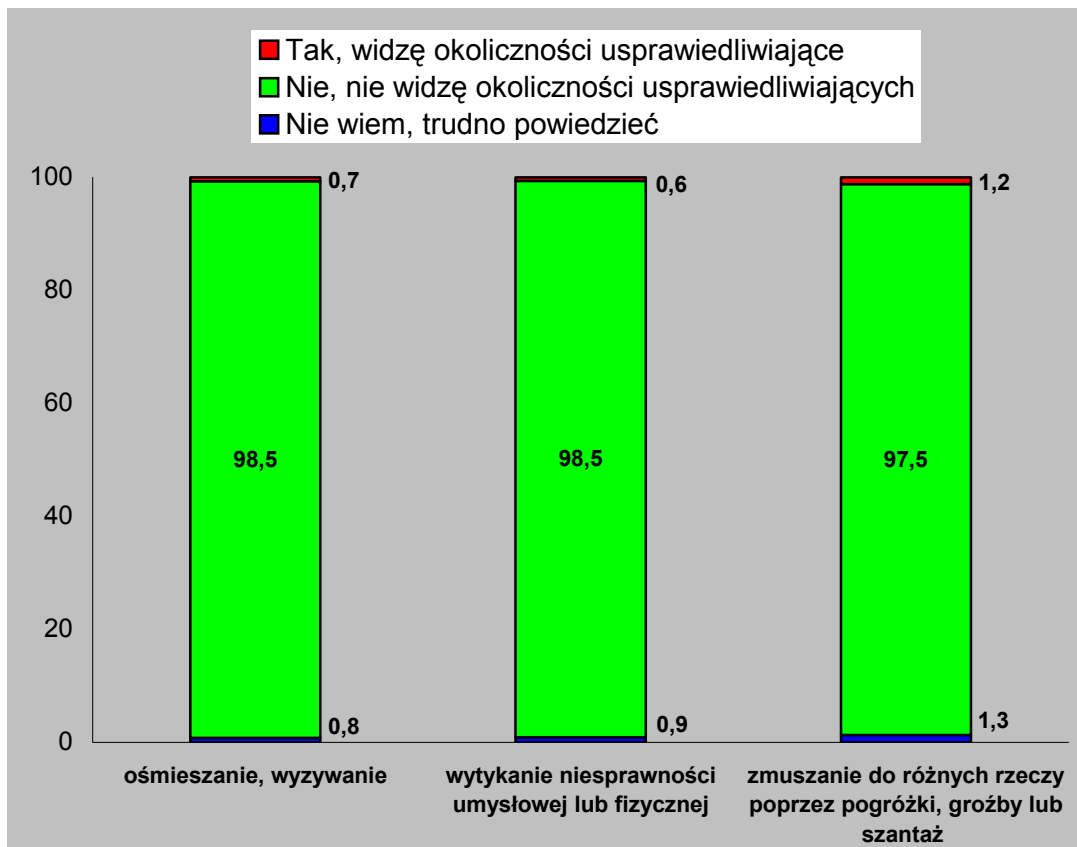
1/ Przemoc fizyczna

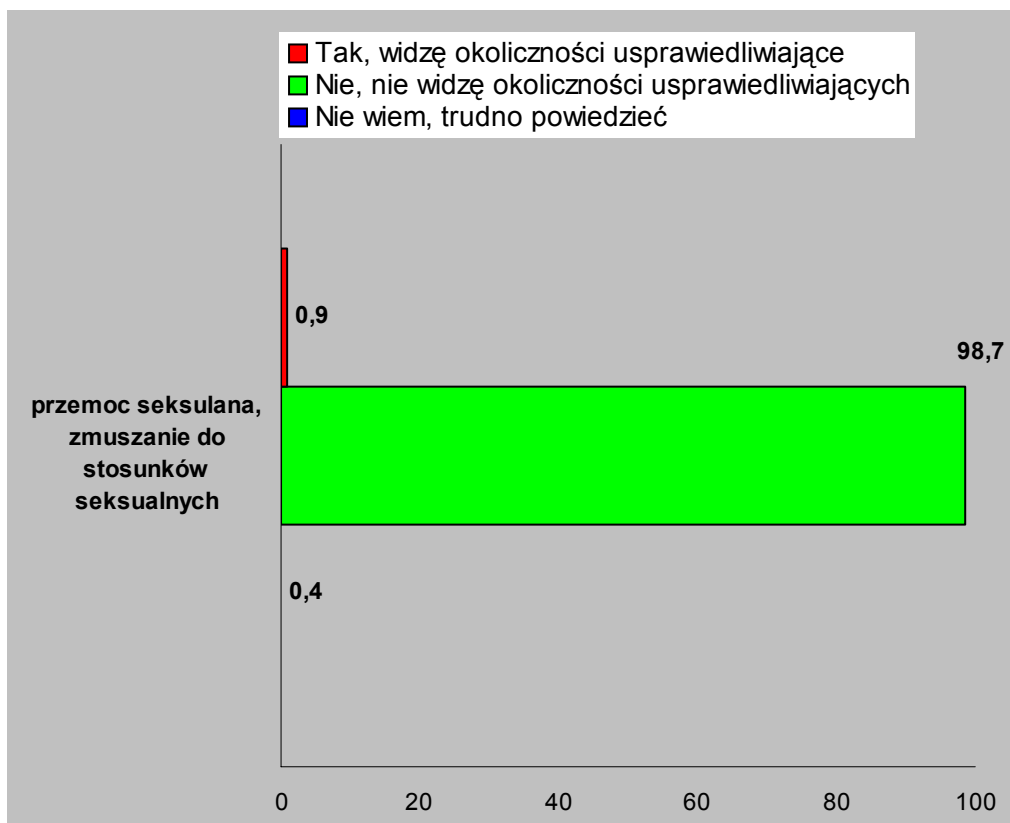
2/ Przemoc ekonomiczna

3/ Przemoc psychiczna

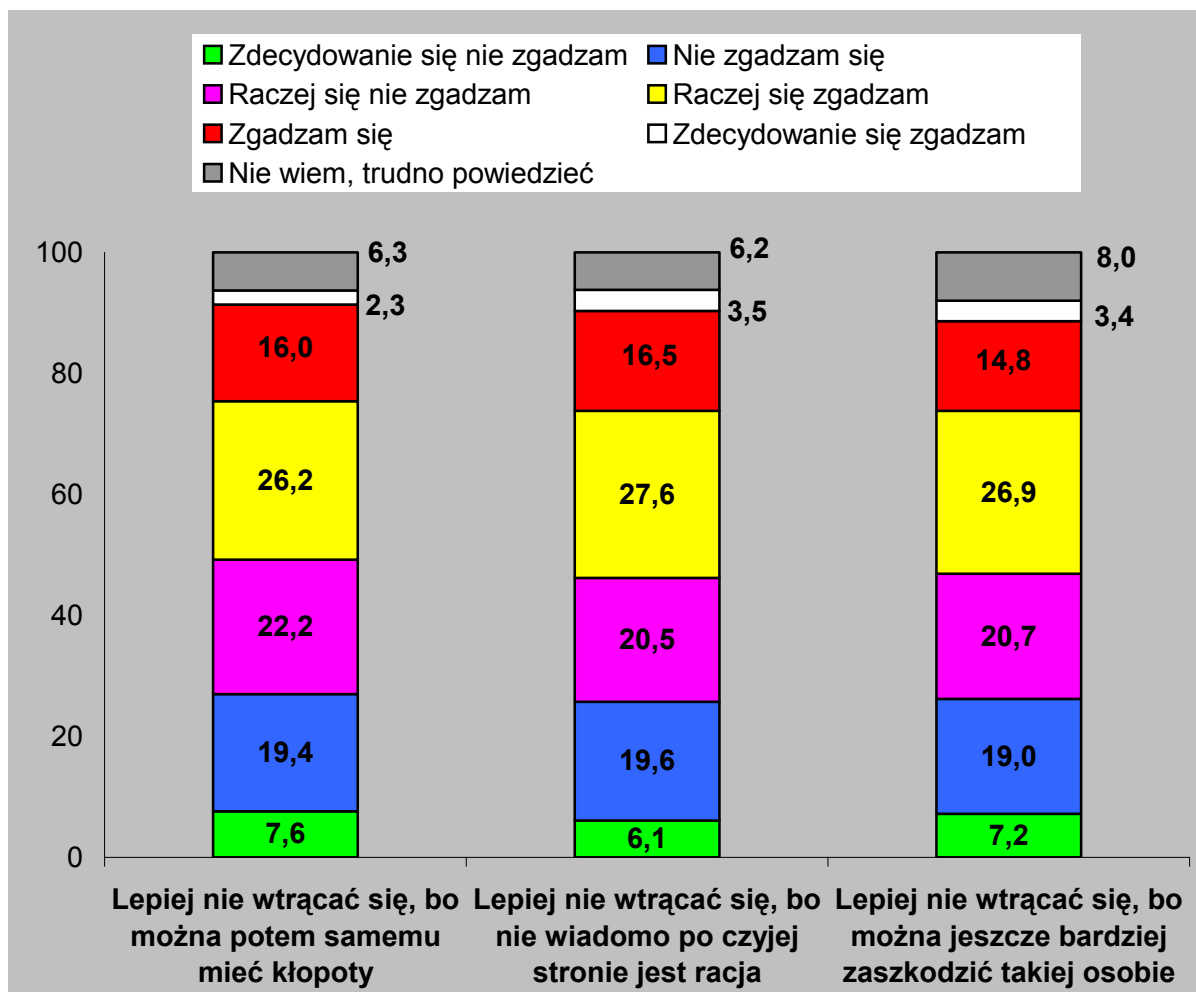
4/ Przemoc seksualna

Usprawiedliwianie przemocy a położenie w strukturze społecznej – (%) respondentów, którzy przynajmniej raz wybrali odpowiedź „Tak, widzę okoliczności usprawiedliwiające”

		Fizyczna	Ekonomiczna	Psychiczna	Seksualna	N
Płeć						
	kobieta	7,5	6,9	1,3	1,1	535
	mężczyzna	6,2	7,5	2,8	0,6	465
Wiek						
	18 – 25 lat	5,1	7,4	1,7	1,1	176
	26 – 35 lat	7,7	7,1	3,6	1,8	168
	36 – 45 lat	9,2	8,7	2,1	0,5	195
	46 – 55 lat	6,2	6,2	1,7	0,6	177
	56 – 65 lat	7,9	7,1	2,4	0,8	127
	powyżej 66 lat	5,1	6,4	0,6	0,6	157
Wykształcenie						
	podstawowe	5,5	5,1	0,7	0,7	293
	zawodowe	6,8	8,6	3,0	1,1	266
	średnie	6,8	8,0	2,1	0,9	337
	wyższe	11,5	6,7	2,9	1,0	104
Stan cywilny						
	kawaler/panna	7,4	9,5	2,6	1,3	232
	mieszkający(a) z partnerką(em)	13,8	8,6	1,7	1,7	58
	żonaty/zamężna	5,7	6,6	1,6	0,5	545
	rozwidziony(a)/ w separacji	14,3	6,1	4,1	2,0	49
	wdowiec/wdowa	5,2	5,2	1,7	0,9	116
Liczba osób w gospodarstwie domowym						
	1	8,3	5,3	2,4	0,6	169
	2	7,6	9,0	1,8	1,1	278
	3	4,7	5,5	2,3	0,8	257
	4	8,0	6,8	1,7	1,1	175
	5 i więcej	6,6	9,9	1,7	0,8	121
Dochód netto respondenta						
	do 1 tys. zł	7,5	8,6	1,1	0,6	174
	od 1 tys. do 1,6 tys. zł	6,6	10,6	1,8	0,9	227
	> 1,6 tys. do 2 tys. zł	5,0	4,0	1,0	-	100
	> 2 tys. do 3 tys. zł	7,0	5,8	5,8	1,2	86
	> 3 tys. do 4 tys. zł	8,3	8,3	-	-	24
	> 4 tys. zł	6,3	12,5	6,3	-	16
Wielkość miejsca zamieszkania						
	wieś	7,6	7,9	1,6	0,8	380
	miasto < 20 tys.	7,7	10,0	0,8	1,5	130
	miasto od 20 tys. do 50 tys.	5,0	5,0	-	-	100
	miasto > 50 tys. do 200 tys.	11,6	9,7	5,2	1,9	155
	miasto > 200 tys.	3,0	3,8	2,1	0,4	235
Ogółem (%)		6,9	7,2	2,0	0,9	1000

Obojętność na przemoc wobec osób niepełnosprawnych

Obojętność na przemoc a położenie w strukturze społecznej

	(1)	(2)	(3)	N
Płeć				
kobieta	3,2	3,3	3,3	535
mężczyzna	3,4	3,5	3,5	465
Wiek				
18 – 25 lat	3,4	3,5	3,4	176
26 – 35 lat	3,2	3,4	3,4	168
36 – 45 lat	3,4	3,4	3,4	195
46 – 55 lat	3,2	3,4	3,2	177
56 – 65 lat	3,3	3,3	3,4	127
powyżej 66 lat	3,4	3,4	3,4	157
Wykształcenie				
podstawowe	3,5	3,6	3,6	293
zawodowe	3,4	3,5	3,4	266
średnie	3,2	3,4	3,3	337
wyższe	2,9	3,0	3,0	104
Stan cywilny				
kawaler/panna	3,4	3,5	3,4	232
mieszkający(a) z partnerką(em)	3,0	3,0	3,0	58
żonaty/zamężna	3,4	3,5	3,4	545

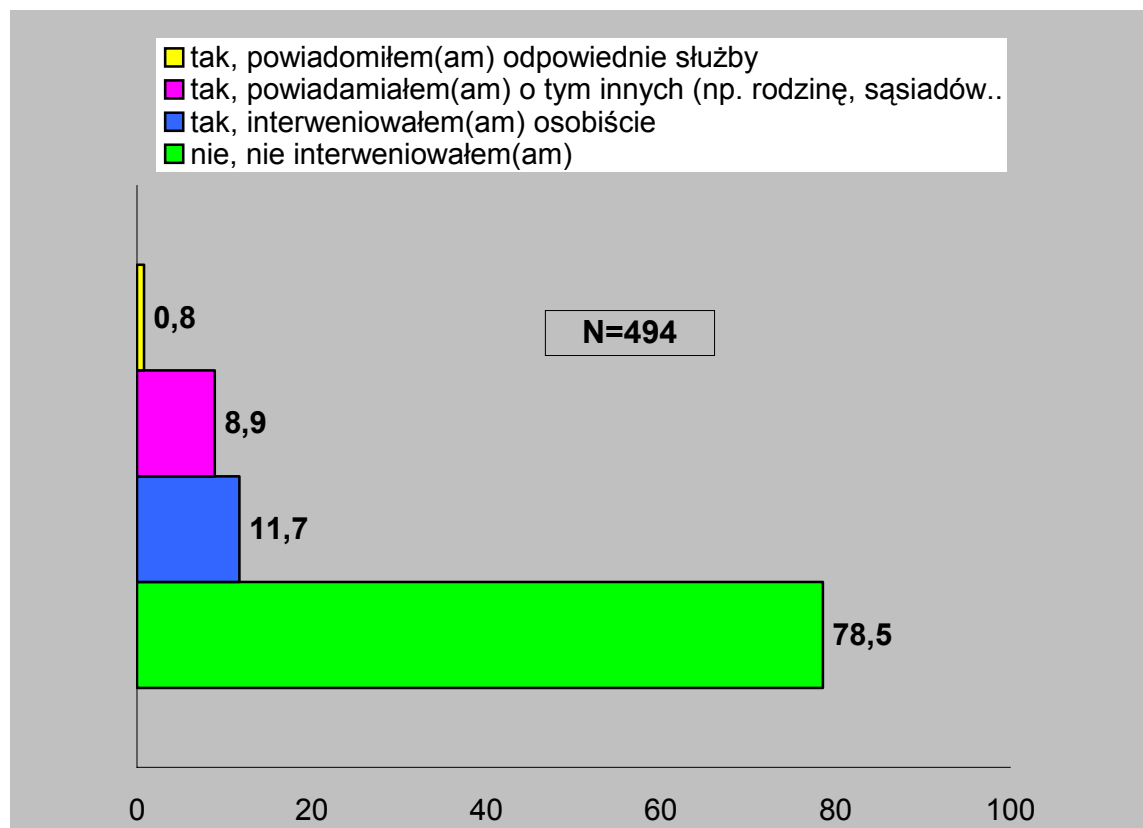
rozwidziony(a)/ w separacji	3,0	3,2	3,1	49
wdowiec/wdowa	3,4	3,4	3,5	116
Liczba osób w gospodarstwie domowym				
1	3,3	3,4	3,3	169
2	3,3	3,4	3,3	278
3	3,3	3,4	3,3	257
4	3,4	3,4	3,4	175
5 i więcej	3,5	3,6	3,5	121
Dochód netto respondenta				
do 1 tys. zł	3,6	3,7	3,6	174
od 1 tys. do 1,6 tys. zł	3,4	3,4	3,3	227
> 1,6 tys. do 2 tys. zł	2,9	3,1	2,9	100
> 2 tys. do 3 tys. zł	3,2	3,2	3,2	86
> 3 tys. do 4 tys. zł	2,8	2,9	2,9	24
> 4 tys. zł	3,4	3,4	3,3	16
Wielkość miejsca zamieszkania				
wieś	3,5	3,6	3,5	380
miasto < 20 tys.	3,3	3,5	3,5	130
miasto od 20 tys. do 50 tys.	3,5	3,5	3,5	100
miasto > 50 tys. do 200 tys.	2,9	3,1	3,1	155
miasto > 200 tys.	3,4	3,4	3,4	235
Średnia	3,3	3,4	3,4	1000

(1-zdecydowanie się nie zgadzam; 6- zdecydowanie się zgadzam)

- (1) Lepiej nie wtrącać się, bo można potem samemu mieć kłopoty
- (2) Lepiej nie wtrącać się, bo nie wiadomo po czyjej stronie jest racja
- (3) Lepiej nie wtrącać się, bo można jeszcze bardziej zaszkodzić takiej osobie

Reakcja na przemoc. Interwencje i ocena ich skuteczności.

1/ Przemoc poza rodziną

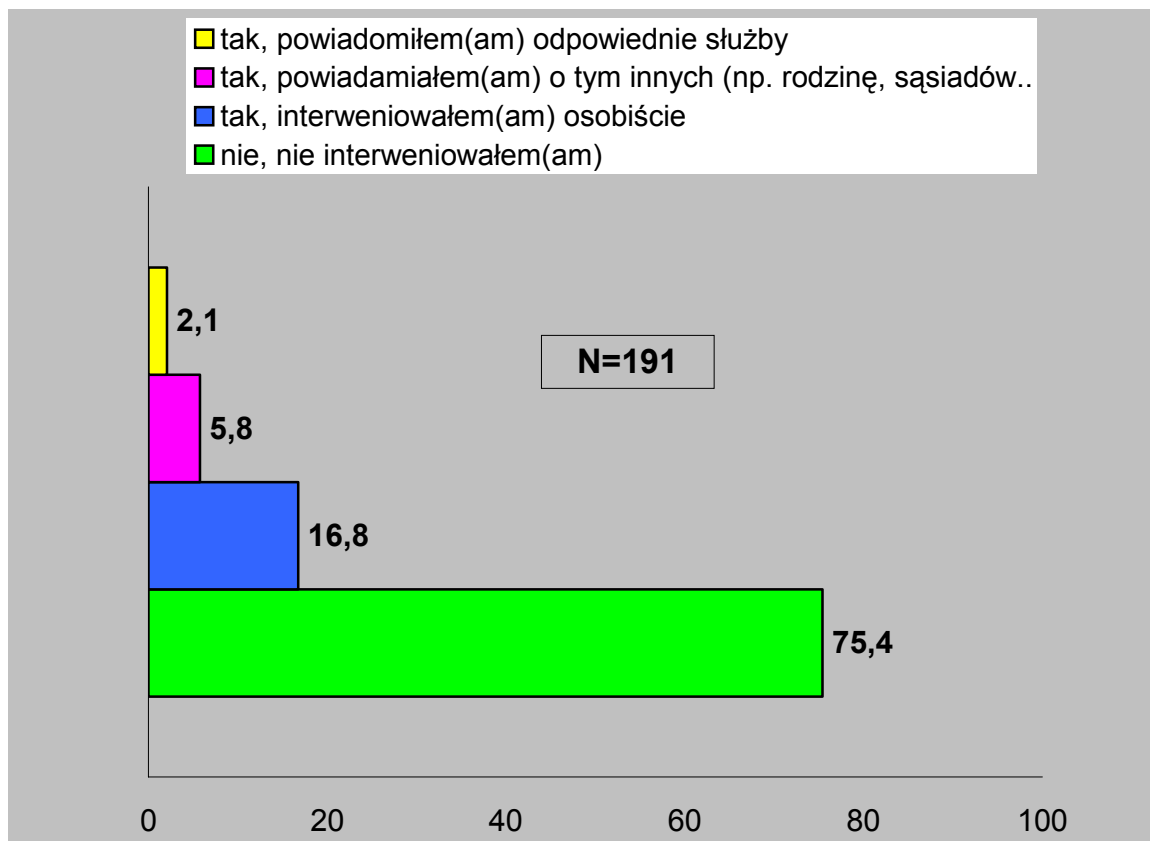

Interwencja instytucjonalna

	Kto powiadomiony	Ocena skuteczności interwencji			
		(1)	(2)	(3)	(4)
Policja	3	1	2	-	-
Służba zdrowia	-	-	-	-	-
Ośrodek pomocy społecznej	1	-	-	1	-
Powiatowe centrum pomocy rodzinie	-	-	-	-	-
Inne	-	-	-	-	-
Ogółem	4	1	2	1	-

- (1) była(y) bezskuteczna(e), praktycznie nie odniosła(y) pożądanego skutku
 (2) odpowiednie służby zareagowały, ale praktycznie nic się nie zmieniło
 (3) odpowiednie służby podjęły odpowiednie działania i położyły kres przemocy
 (4) spotkałem(am) się z wrogością ze strony sprawców lub ich bliskich

2/ Przemoc w rodzinie

Interwencja instytucjonalna

	Kto powiadomiony	Ocena skuteczności interwencji			
		(1)	(2)	(3)	(4)
Policja	3	-	1	2	1
Służba zdrowia	-	-	-	-	-
Ośrodek pomocy społecznej	1	-	1	-	-
Powiatowe centrum pomocy rodzinie	2	-	1	1	-
Inne	1	-	-	-	-
Ogółem	7	-	3	3	1

- (1) była(y) bezskuteczna(e), praktycznie nie odniosła(y) pożądanego skutku
 (2) odpowiednie służby zareagowały, ale praktycznie nic się nie zmieniło

- (3) odpowiednie służby podjęły odpowiednie działania i położyły kres przemocy
- (4) spotkałem(am) się z wrogością ze strony sprawców lub ich bliskich